

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра архівознавства, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

Дипломна робота

бакалавра

з теми: **Сучасні погляди на радянську-фінляндську війну
1939-1940рр.**

Виконав:

за напрямом підготовки

6.020302 Історія

Керівник:

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛОЗНАВЧА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	6
РОЗДІЛ 2. РАДЯНСЬКО-ФІНЛЯНДСЬКА ВІЙНА В ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИКІВ.....	14
2.1. Війна 1939-1940 рр. у роботах сучасних російських дослідників.....	14
2.2. Радянсько-фінляндський конфлікт у працях українських істориків ...	26
2.3. Погляди зарубіжних істориків на «Зимову війну 1939-1940 рр».....	33
РОЗДІЛ 3. ХІД ТА НАСЛІДКИ РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	41
3.1. Головні причини та передумови війни.....	41
3.2. Військові операції на території Фінляндії.....	46
3.3. Підсумки війни та її наслідки.....	54
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр. є однією з найбільш суперечливих і драматичних сторінок в історії Росії та України, оскільки Україна в той час входила у склад Радянського Союзу. Її висвітлення завжди відбувалося під впливом внутрішньополітичних установок, продиктованих офіційними поглядами державного керівництва СРСР на причини, хід та наслідки бойових дій на території Фінляндії. Однак з розпадом Радянського Союзу у сучасній російській історичній науці стали з'являтися нові тенденції у вивченні даної теми, в основному вільні від політичної кон'юнктури.

За останні 80 років світ побачив великий пласт наукової, науково-популярної і дидактичної літератури, присвяченої подіям «Зимової війни» 1939-1940 рр., яка представлена сучасними російськими, фінськими, англо-американськими та українськими виданнями.

Разом з тим, спірним і дискусійним залишається характер досліджуваної теми. Наприклад, в радянській історіографії з багатьох ключових аспектів, таких як політичні цілі і завдання радянського керівництва щодо Фінляндії, хронологічні рамки і характер війни, вплив підсумків війни на подальший розвиток радянсько-фінляндських відносин і положення СРСР в світі, не було єдиної усталеної думки. Різноманіття поглядів і суджень підштовхнуло дослідників до аргументованого обґрунтування своїх позицій та стимулювало написання нових історичних праць.

Зокрема, нова історіографічна ситуація яка склалася після розпаду СРСР, по-новому розглядає радянсько-фінляндську війну 1939-1940 рр. Необхідно зазначити, що актуалізація невідомих раніше джерел, концепція «нової історичної науки», інтеграція української історіографії в європейський і світовий інформаційний простір відкривають додаткові можливості для створення нових узагальнюючих праць з історії радянсько-фінляндської війни, подолання різного роду фальсифікацій і стереотипів, успадкованих від

їх партійно-класового трактування. Належить повніше розкрити український аспект складової радянсько-фінляндської проблеми з урахуванням новітніх напрацювань істориків Західної Європи, включаючи й маловідомих в Україні дослідників гельсінкської історичної школи.

У радянській історіографії війну між СРСР і Фінляндією взимку 1939-1940 рр. прийнято називати «радянсько-фінляндської війною 1939-1940 рр.», в фінляндській – «Зимовою війною». В даній роботі в рівній мірі вживаються обидві назви.

Мета бакалаврської роботи полягає в тому щоб висвітлити сучасні погляди російських, зарубіжних та українських істориків на радянсько-фінляндську війну 1939-1940 рр. та проаналізувати її причини, хід та наслідки. **Основні завдань:**

- проаналізувати джерельну базу дослідження;
- з'ясувати стан висвітлення радянсько-фінляндської війни 1939-1940 рр. у працях сучасних російських дослідників;
- розкрити погляди українських істориків на «зимову війну»;
- дослідити оцінку радянсько-фінляндського конфлікту у працях зарубіжних істориків.
- охарактеризувати причини та передумови «зимової війни»;
- висвітлити хід військових подій на території Фінляндії;
- дослідити наслідки та значення радянсько-фінляндської війни;

Об'єктом дослідження є наукові праці про радянсько-фінляндські відносини в роки Другої світової війни.

Предмет дослідження – висвітлення радянсько-фінляндської війни 1939-1940 рр. у сучасних поглядах українських, російських та зарубіжних істориків.

Хронологічні межі визначаються специфікою дослідження: від початку радянсько-фінляндського протистояння 1939-1940 рр. до наших днів. Нижня хронологічна межа обумовлена «зимовою війною 1939-1940 рр.».

Верхня хронологічна межа пов'язана з сучасним дослідженням радянсько-фінляндської війни 1939-1940 рр.

Географічні межі охоплюють територію Фінляндії та СРСР а також географію самих досліджень і місця їх публікації, які безпосередньо пов'язані з радянсько-фінляндськими відносинами в 1939-1940 рр.

Методологічні основи. В ході роботи над бакалаврською роботою широко застосовувалися загальнонаукові методи: логічний, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, а також спеціально-історичні методи: проблемно-хронологічний, періодизації, історико-порівняльний, ретроспективний та інші. В даному дослідженні використовувалися найрізноманітніші підходи і методи вивчення минулого, що дозволяють відтворити цілісну і об'єктивну картину подій, що відбувалися і дати їм наукове пояснення. У своїй роботі керувалася принципами історичної науки: історизмом, об'єктивністю, науковістю і соціальним підходом.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що на основі джерельної бази та наукової літератури висвітлено погляди про радянсько-фінляндську війну 1939-1940 рр. у інтерпретаціях сучасних російських, українських та зарубіжних дослідників.

Практична значимість дослідження полягає у можливості його прикладного застосування. Матеріали бакалаврської роботи можуть бути використані при написанні узагальнюючої праці з радянсько-фінляндської війни 1939-1940 рр. Основні положення і висновки, фактичний матеріал, опрацьований авторкою, може бути використаний для подальшого дослідження даної теми, зокрема війни продовження 1941-1944 рр. Водночас матеріали бакалаврської роботи можуть бути використанні для підготовки спецкурсів та семінарських занять, у вузівських курсах навчальних дисциплін історичного циклу.

Структура роботи. Складається з вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел та літератури.

ВИСНОВКИ

Розглянувши тему «Сучасні погляди на радянсько-фінляндську війну 1939-1940 рр.» отримано такі результати.

Проаналізувавши джерельну базу дослідження з'ясувала, що вона представлена опублікованими збірниками документів та матеріалів, мемуарами, довідниками. З'ясовано також, що історіографічна думка фінляндських істориків (Т. Віхавайнен, О. Вехвіляйнен, В. Ківімякі, А. Уйттто, Ю. Суомі, та ін.) є досить значною, та спирається на репрезентативну джерельну базу (зокрема політичні та військові архіви Фінляндії, особисті зібрання тощо). У фінляндській історіографії приділяється значно більше уваги питанням кампаній 1939-1944 рр., внутрішньополітичному життю під час Другої світової війни. Фінляндські історики трактують 1939-1940 рр. та 1941-1944 рр. як взаємопов'язані між собою воєнні конфлікти, в яких Фінляндія відстоювала свою незалежність і суверенітет, вимушено погодившись, в умовах тиску Радянського Союзу на альянс з гітлерівською Німеччиною.

У радянській історіографії тема російсько-фінляндського конфлікту, або «невизнаної війни» не стала предметом самостійного історіографічного дослідження, оскільки ідеологічний і партійно-бюрократичний апарати перешкоджали історичній науці неупереджено вивчати проблемні питання. Утім радянські історики (Волков та ін.) установили важливі тенденції щодо організації англо-французької коаліції на допомогу Фінляндії у протистоянні СРСР восени 1939 – навесні 1940 рр. Зміни відбулися з розпадом СРСР, в результаті чого сучасні російські дослідники, проаналізувавши особливості радянсько-фінляндської війни 1939-1940-х рр., указали на «білі плями» в доробку попередників, щоправда не відмовившись від тверджень про «миролюбний курс» зовнішньої політики СРСР відносно країн Прибалтики, Фінляндії, Румунії напередодні німецько-радянської війни 1941-1945 рр.

Таким чином, розглянувши висвітлення у працях дослідників знакових подій радянсько-фінляндської «Зимової війни» 1939-1940 рр. виявлено, що

вона сприяла зближенню Фінляндії з Німеччиною, наслідком чого став договір про військово-політичний альянс, спрямований проти СРСР. З'ясовано, що в історіографічній думці домінували три погляди на оцінку політики Москви щодо Фінляндії напередодні й під час Зимової війни: 1) радянська історіографічна традиція вважала, що СРСР, як «жертва агресії», був «змушений» завдати удару на випередження в листопаді 1939 р. 2) в українській історіографії (М. Коваль, І. Патриляк, М. Боровик, В. Гриневич, П. Панченко та ін.) тема радянсько-фінляндських взаємин не отримала широкого наукового пошуку. Утім із 1990-х рр. вітчизняні дослідники чимало уваги приділили вивченню участі українців у Зимовій війні 1939-1940 рр. Передусім цікавили питання мобілізації та участі підрозділів Червоної армії з Київського, Одеського, Харківського військових округів у боях зими 1939-1940 рр.; 3) у зарубіжній історіографії (фінські дослідники О. Вехвіляйнен, Г. Мейнандер, О. Юссіла, К.-Ф. Геуст); німецькі (М. Вегнер, М. Йонас), англо-американські (Е. Зімке, Е. Аптон, Р. Едвардс, Е. Ейслбі, К. Манн, К. Йоргенсен) домінувала думка, що саме СРСР розпочав агресивну війну з метою захоплення Фінляндії й перетворення її на нову «союзну республіку». Натомість у працях радянських і в російських авторів частково замовчувалося про створення маріонеткового уряду в Терійокі (Зеленогорськ), спробу СРСР силою вирішити спірні проблеми безпеки в березні-жовтні 1939 р., реалізацію військово-політичних планів Й. Сталіна щодо Фінляндії. Розвінчано міф радянської й пострадянської історичної науки про вступ Фінляндії у Другу світову війну саме в 1939 р., а не в 1941 р.

Зазначимо також і те, що проаналізувавши такий значний масив джерел та історіографії в одному із розділів бакалаврської роботи я мала змогу показати причини та передумови, хід та наслідки «зимової війни», як для Фінляндії так і зокрема для Радянського Союзу в тому числі і для України (яка входила в СРСР до 1991 р.), який після війни з Фінляндією вступив у фазу Другої світової війни 1941-1945 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

І. Джерела:

Опубліковані документи та матеріали, мемуари, щоденники

1. «Зимняя война»: работа над ошибками (апрель-май 1940 г.). Материалы комиссий Главного военного совета Красной Армии по обобщению опыта финской кампании / Авт.-сост. Н.С. Тархов, П.Н. Бобылев, Д.И. Борисов, К.К. Миронов, В.М. Михалев. М.; СПб.: Летний сад, 2004. 560 с.
2. Бои в Финляндии. Воспоминания участников в 2 част. / Под ред. Ф.Ф. Матросова. М.: Воениздат, 1941. Ч. I. 400 с.
3. Бои в Финляндии. Воспоминания участников в 2 част. / Под ред. Ф.Ф. Матросова. М.: Воениздат, 1941. Ч. II. 540 с.
4. Внешняя политика Советского Союза в период Великой Отечественной войны / Отв. ред. С. Майоров. М.: ОГИЗ, 1946. Т. 2. 684 с.
5. Воронов Н.Н. На службе военной. М.: Воениздат, 1963. 440 с.
6. Захаров М.В. Генеральный штаб в предвоенные годы. М.: АСТ: ЛЮКС, 2005. 766 с.
7. Зимняя война 1939-1940. Книга первая И.В. Сталин и финская кампания / Под ред.. Е.Н. Кулькова, Ржешевского О.А. (ред.). М.: Наука, 1999. 296 с.
8. Зимняя война 1939-1940 гг. в документах НКВД: По материалам Архива Управления Федеральной службы безопасности Российской Федерации по городу Санкт-Петербургу и Ленинградской области / Авт.-сост. С.К. Бернев, А.И. Рупасов. СПб.: Информационно-издательское агентство «ЛИК», 2010. 320 с.
9. Зимняя война 1939-1940 гг. Исследования, документы, комментарии. К 70-летию советско-финляндской войны / Авт.-сост. В.С. Христофоров, А.Н. Сахаров, Т. Вихавайнен. Ю.Л. Дьяков и др. М.: ИКЦ «Академкнига», 2009. 816 с.: ил.

10. Зимняя война 1939-1940. Книга вторая. И.В. Сталин и финская кампания. (Стенограмма совещания при ЦК ВКП(б)) / Под. ред. Е.Н. Кулькова, О.А. Ржешевского (отв. ред.). М.: Наука, 1999. 295 с.
11. Карелия в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы. Материалы / Отв. ред. К.А. Морозов, Д.С. Александров. Петрозаводск: «Карелия», 1975. 448 с.: ил.
12. Кекконен У.К. Финляндия и Советский Союз. Статьи и речи / Пер. с фин. И.М. Козловой. М.: Изд-во иностранной литературы, 1960. 198 с.
13. Коллонтай А.М. Из моей жизни и работы: Воспоминания и дневники. – М.: Сов. Россия, 1974. 416 с.
14. Майоров Я.М. Магистралы мужества. М., 1982. 190 с.
15. Майский И.М. Воспоминания советского дипломата, 1925-1945 гг. Т.: Узбекистан, 1980. 672 с.
16. Маннергейм К.Г. Воспоминания / Пер. с англ. Ю.В. Лобода, В.В. Лобода. Минск: Попурри, 2012. 512 с.
17. Молотов В.М. Внешняя политика правительства. Доклад Председателя Совета Народных Комиссаров и Народного Комиссара Иностранных Дел на заседании VI Сессии Верховного Совета Союза ССР 29 марта 1940 г. М. : ОГИЗ Государственное изд-во политич. лит-ры, 1940. 16 с.
18. Паасикиви Ю.-К. Дневники. Война-продолжение. 11 марта 1941–27 июня 1944 / Пер. с финского А.И. Рупасова. СПб.: Европейский Дом, 2004. 423 с.
19. Петров П., Степаков В. Советско-финляндская война 1939-1940 гг. СПб.: Полигон, 2003. Том 1. 542 с.
20. Петров П., Степаков В. Советско-финляндская война 1939-1940 гг. СПб.: Полигон, 2003. Том 2. 638 с.
21. Советско-финская война 1939-1940 гг. Хрестоматия / Под ред. А. Тарас. Минск: Харвест, 1999. 464 с.
22. Тайны и уроки зимней войны, 1939-1940 / Под общ. ред. В.А. Золотарева. СПб.: Полигон, 2002. 532 с.

23. Тайны и уроки зимней войны. 1939-1940 / Отв. ред. Н. Л. Волковский. СПб.: ООО «Издательство Полигон», 2000. 544 с.
24. Таннер В. Зимняя война. Дипломатическое противостояние Советского Союза и Финляндии. 1939-1940 / Пер. с англ. В.Д. Кайдалова. М.: Центрполиграф, 2003. 349 с.
25. Штейн Б.Е. Советско-финские отношения. Стенограмма публичной лекции доктора исторических наук Б.Е. Штейна, прочитанной 10.04.1944 г. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25006325>
26. Эрфурт В. Финская война 1941-1944 гг. / Пер. с нем. А. Исаевой; предисл. и коммент. д-р ист. наук Н. Барышникова. М.: ОЛМА-ПРЕСС Звездный мир, 2005. 320 с.

II Література:

Монографії, книги, наукові статті

27. Александров К. М. Антисталинский протест в период советско-финляндской войны 1939-1940 гг. // Русские солдаты Вермахта. Герои или предатели: Сборник статей и материалов. – М.: Яуза, Эксмо. 2005. С. 5-60.
28. Александров К. М. Красная агрессия // Советско-финская война 1939 - 1940 гг.. Мн., 1999. С. 59 – 81.
29. Александров К. М. Вызов режиму (К вопросу антисоветских настроений в частях действующей армии в период советско-финляндской войны 1939-1940 гг.) // Посев, 1993. № 6. С. 104-112.
30. Амбарцумов Е.А. Советско-финляндские отношения. М.: Госполитиздат, 1956. 104 с.
31. Аптон Э. “Зимняя война” // От Мюнхена до Токийского залива: Взгляд с Запада на трагические страницы истории Второй мировой войны. М.: Политиздат, 1992. С. 91-125.
32. Аптекарь П. Советско-финские войны. М.: Эксмо, Яуза, 2004. 384 с.
33. Аптекарь П.А. Оправданы ли жертвы? // Военно-исторический журнал, 1992. № 3. С. 43-45.

34. Бадах Ю. Радянсько-фінське дипломатичне протистояння (1939-1940 рр.) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. 2011. Вип. 16. С. 278-293.
35. Баландин Р.К., Миронов С.С. Дипломатические поединки Сталина. От Пилсудского до Мао Цзедуна. М.: Вече, 2004. 384 с.
36. Балашов Е.А. Принимай нас, Суоми - красавица! Освободительный поход в Финляндию 1939 - 1940 гг. Часть II. М. : Изда-тво: Цитадель-трейд, 2000. 202 с.
37. Балашов Е.А. Принимай нас, Суоми-красавица! Освободительный поход в Финляндию 1939-1940 гг. Сборник документов и фотоматериалов. – 2-е изд., испр. и доп. СПб.: Остров, 2004. 308 с.
38. Бартенъев Т., Комиссаров Ю. Тридцать лет добрососедства. К истории советско-финляндских отношений. М. : Междунар. отношения, 1976. 254 с.
39. Барышников В.Н. Вступление Финляндии во Вторую мировую войну. 1940-1942 гг. СПб.: Изд. дом СПбГУ, 2003. 326 с.
40. Барышников В.Н. Финны на службе в войсках СС в годы Второй мировой войны. СПб.: Исторический ф-т СПбГУ, Изд-тво РХГА, 2012. 200 с.
41. Барышников В.Н. (отв. ред.) От войны к миру: СССР и Финляндия в 1939-1944 гг СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. 440 с.
42. Барышников Н. И., Барышников В.Н. Рождение и крах «терийокского правительства» (1939-1940 гг.). СПб.; Хельсинки, 2003. 363 с.
43. Барышников Н.И., Барышников В.Н. Финляндия во Второй мировой войне. Л.: Лениздат, 1985. 133 с.
44. Барышников Н.И., Барышников В.Н., Федоров В.Г. Финляндия во Второй мировой войне. Л.: Лениздат, 1989. 336 с.
45. Бушуева Т.С. Проблемы источниковедения и историографии Зимней войны // Зимняя война 1939-1940 гг. Исследования, документы, комментарии. К 70-летию советско-финляндской войны. М.: ИКЦ «Академкнига», 2009. С. 53-77.

46. Вехвіляйнен О. Фінляндія в другій світовій війні: між Німеччиною і Росією / Пер. з англ. Є. Лохіної. К.: Темпора, 2010. 247 с.
47. Вихавайнен Т. Историография Зимней войны в Финляндии // Зимняя война 1939-1940 гг. Исследования, документы, комментарии. К 70-летию советско-финляндской войны. М.: ИКЦ «Академкнига», 2009. С. 35-41.
48. Вихавайнен Т. Сталин и финны / Пер. с фин. Н.А. Коваленко. СПб.: Журн. «Нева», 2000. 288 с.
49. Вихавайнен Т. Финляндская историография Зимней войны: лекция / Пер. с фин. Н.А. Коваленко. Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2010. 17 с.
50. Від Рейхстагу до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій / Заг. ред. Я. Примаченко; Авт. кол.: В. Вятрович, С. Громенко, М. Майоров, І. Патриляк, Я. Примаченко, А. Руккас. Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 352 с.
51. Війна і міф. Невідома Друга світова / За заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова. Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 272 с.
52. Волков С.В., Емельянов Ю.В. До и после секретных протоколов. М.: Наука, 1990. 243 с.
53. Волкогонов ДА. Триумф и трагедия. Политический портрет И.В. Сталина. В 2 кн. М.: Изд-во АПН, 1990. Кн. 2. 688 с.
54. Волкогонов ДА. Триумф и трагедия. Политический портрет И.В. Сталина. В 2 кн. М.: Изд-во АПН, 1990. Кн. 1. 542 с.
55. Гетьманчук М. Радянсько-фінляндська війна 1939-1940 рр. та особливості її відображення в сучасній російській історіографії // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Збірник наукових праць. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2006. № 555: Держава та армія. С. 109-116.
56. Гончар Б.М. Радянсько-фінляндська війна 1939-40 // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х томах / Редкол.: Л.В. Губерський,

- В.А. Вергун, В.І. Головченко, В.П. Гондюл та ін.; Відп. за вип. Д.В. Кушерець, Є.А. Харлан. К.: Знання України, 2004. Т. 2: М-Я. С. 380-381.
57. Гриневич В.А. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні. 1939–червень 1941 рр. Київ-Дніпропетровськ : Видавництво «Ліра», 2012. 508 с.
58. Гриневич В.А. Радянсько-фінляндська війна 1939-1940, «Зимова війна» 1939-1940 // Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 2012. Т. 9: П-С. 2012. С. 121-122.
59. Гриф секретности снят. Потери Вооруженных сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах. М.: Воениздат, 1993. 415 с.
60. Захаров М.В. Генеральный штаб в предвоенные годы. М.: АСТ; ЛЮКС, 2005. 766 с.
61. История Второй мировой войны 1939-1945. В 12 т. Т. 3. М.: Воениздат, 1974. 503 с.
62. История СРСР с древнейших времен до наших дней. В 12 т. М.: Наука, 1971. Т.9. 552 с.
63. Историография Великой Отечественной войны / Отв. ред.: М.П. Ким. М.: Наука, 1980. 287 с.
64. Іванов В.О. Іноземна допомога Фінляндії під час «Зимової війни» 1939-1940 рр. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 27. Рівне: РДГУ, 2016. С. 167-169.
65. Кащенко П.Ф. Если бы Финляндия и СССР // Военно-исторический журнал. 1990. №1. С. 27-34.
66. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняних війнах (1939-1945). К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с.
67. Коваль М.В. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К. : Вища шк., 1995. 194 с.
68. Ковальов Д.В. «Фінляндська Народна Республіка» як більшовицька авантюра // Полілог: збірник наукових праць. Одеса, 2016. Вип. 3. С. 11-22.

69. Ковальов Д.В. Бій при Хонканіємі (перший бойовий досвід фінляндських танкових військ) // Історичні етюди: збірник наукових праць. Вип. 3. Дніпропетровськ, 2011. С. 117-119.
70. Король В. Ю. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941-1944 роках. К. : Видавничий центр «Академія», 2002. 128 с.
71. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, 1993. 659 с.
72. Куманев Г.А. Об участии Финляндии в составе фашистского блока в войне против Советского Союза 1941-1944 гг. // Россия и Финляндия: проблемы взаимовосприятия. XVII–XX вв. М.: Институт российской истории РАН, 2006. С. 342-371.
73. Лиддел Гарт Б. Вторая мировая война / Пер. с англ. В.В. Борисова, П. Н. Видуэцкого, Е.Л. Цылева. М.: Воениздат, 1976. 679 с.
74. Маннинен О. Финская историография советско-финляндской войны 1941-1944 гг. // Россия и Финляндия: проблемы взаимовосприятия. XVII – XX вв. М.: Институт российской истории РАН, 2006. С. 334-342.
75. Мейнандер Г. Історія Фінляндії: Лінії, структури, переломні моменти / Пер. зі швед. Н. Іваничук. Львів: ЛА «Піраміда», 2009. 216 с.
76. Мельтюхов М.И. Упущенный шанс Сталина. Советский Союз и борьба за Европу: 1939-1941 гг. (Документы, факты, суждения). 2-е изд., искр. и доп. М.: Вече, 2002. 544 с.
77. Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни / Відп. ред. В.Д. Конашевич. К. : Пошуково-вид. агентство «Книга пам'яті України», 1996. 568 с.
78. Невинна Г.Я. (Комар) «Фінське питання» у зовнішній політиці Німеччини в 1933-1939 рр. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. Рівне : РДГУ, 2012. С. 385-391.
79. Невинна Г.Я. (Комар) Внутрішньополітичні процеси у Фінляндії у 1930-х рр. та їх вплив на зовнішню політику країни // Науковий вісник.

Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки : економіка, політологія, історія. 2010. №1 (102). С. 145-153.

80. Никитин В. Финская армия: русский след. Люди и оружие. СПб.: ООО «ИЦ Остров», 2017. 368 с.

81. Никифоров Ю.А. Освещение истории советско-финляндской войны 1939-1940 гг. в отечественной историографии // Вестник МГИМО. М., 2010. № 1. С. 76-89.

82. Новобранец В.А. Накануне войны // Знамя. 1990. №6. С.170-171.

83. Носков А.М. Северный узел // Военно-исторический журнал. 1999. № 7. С. 7-19.

84. Патриляк І.К., Боровик М.А Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП М.М. Лисенко, 2010. 590 с.

85. Петров П. Балтийский флот. Финский гамбит. М.: Яуза, Эксма, 2005. 432 с.

86. Потильчак О.В. Радянський військовий полон та інтернування в Україні (1939-1954) К.: Вид-тво Націон. пед.. унів-ту ім. М.П. Драгоманова, 2004. 482 с.

87. Похлебкин В.В. СССР – Финляндия: 260 лет отношений 1713–1973. М.: Изд-во «Международные отношения», 1975. 408 с.

88. Расила В. История Финляндии / Пер. с фин. Л.В. Суни. Петрозаводск: Изд-во Петр ГУ, 2006. 360 с.

89. Рубцов Ю.В. Маршалы Сталина. Ростов на Дону: Феникс, 2002. 352 с.

90. Семененко В. И. Радченко Л. А. Великая Отечественная война. Как это было. Белгород; Харьков: Клуб семейного досуга, 2008. 416 с.

91. Семиряга М. Политическая подоплека «Зимней войны» // Огонек. – 1989. № 22. С. 28-32.

92. Сирота Р. «Вони вирушать до Скандинавії «туристами»: Велика Британія і український проект у Зимовій війни 1939-1940 років // Вісник

- Львівського університету ім. І. Франка: збірник наукових праць. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2010. Серія історична. Вип. 45. С. 283-308.
93. Сирота Р. Дві спроби запровадження україністики в міжвоєнній Великій Британії // Україна модерна / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ін-т іст. досліджень; редкол.: В. Верстюк, Я. Грицак, Л. Зашкільняк [та ін.] Київ; Львів, 2002. № 7. С. 185-211.
94. Советская Военная Энциклопедия. Т.7. М.: Воениздат, 1979. 686 с.
95. Соколов Б.В. Тайны финской войны М.: Вече, 2002. 436 с.
96. Суоми Ю. Из рода лососей. Урхо Кекконен. Политик и президент / Пер. с фин.; предисл. В. С. Степанов, Ю. С. Дерябин. М.: Изд-тво «Весь Мир», 2011. 440 с.
97. Уитто А., Геуст К., Крузе П. Зимняя война 1939-1940 гг. Библиография 1939-2011 гг. / Пер. с фин П.В. Петров. Хельсинки: DOCENDO, 2013. 384 с.
98. Федоров В.Г. Финляндия и империалистические державы накануне Второй мировой войны // Новая и новейшая история. М., 1964. № 6. С. 44-46.
99. Фуллер Дж. Вторая мировая война 1939–1945 гг.: стратегический и тактический обзор / Пер. с англ. В.А. Герасимова, Н.Н. Яковлева; под ред. А.Д. Багреева. М.: Изд-во иностранной литературы, 1956. 550 с.
100. Чевела П.П. Итоги и уроки советско-финляндской войны // Военная мысль, 1990. № 4. С. 48-55.
101. Чубарьян А.О. Канун трагедии: Сталин и международный кризис: сентябрь 1939 - июнь 1941 года. М.: Наука, 2008. 476 с.
102. Чуев С. Проклятые солдаты. М.: Эксмо; Яуза, 2004. 576 с.
103. Шубин А.В. Мир на краю бездны. От глобального кризиса к мировой войне. 1929-1941 годы. М.: Вече, 2004. 672 с.
104. Юссила О., Хентия С., Невакиви Ю. Политическая история Финляндии 1809-2009 / Пер. с фин. Т.В. Андросовой; предисл. Ю.С. Дерябина. М.: Изд-тво «Весь Мир», 2010. 472 с.
105. Якобсон М. Зимняя война: взгляд из Финляндии // Родина. М., 1989. № 8. С. 21-24.

106. Douglas R. *The Advent of War 1939–40*. London: Palgrave Macmillan, 1978. 188 p.
107. Edwards R. *The Winter War: Russia's Invasion of Finland, 1939-1940*. New York: Pegasus Books, 2009. 352 p.
108. Engle E. Paananen L. *The Winter War: The Soviet Attack on Finland, 1939-1940*. Mechanicsburg: Stackpole Books, 1992. 176 p.
109. Jacobson M. *The Diplomacy of the Winter War*. Cambridge: Harvard University Press, 1961. 292 p.
110. Jonas M. *NS-Diplomatie und Bündnispolitik 1935-1944. Wipert von Blücher, das Dritte Reich und Finnland*. Paderborn-München: Ferdinand Schöningh, 2011. 687 p.
111. Lavery J. *The history of Finland*. Westport-London: Greenwood Press, 2006. 198 p.
112. Menger M. *Deutschland und Finnland im zweiten Weltkrieg Genesis und Scheitern einer Militärallianz*. Berlin: Militärverlag der DDR, 1988. 276 p.
113. Schwartz A. J. *America and the Russo-Finnish War*. Washington: Public Affairs Press, 1960. 103 p.
114. Spencer Malcolm L.G. *Stalinism and the Soviet-Finnish War, 1939-40: Crisis Management, Censorship and Control*. Palgrave Macmillan, 2018. 244 p.
115. Sprague M. *Swedish Volunteers in the Russo-Finnish Winter War, 1939-1940*. North Carolina and London, McFarland & Company Inc., Publishers Jefferson. 2010. 261 p.
116. Trotter W.R. *A frozen hell: the Russo-Finnish winter war of 1939-1940*. New York: Algonquin Books of Chapel Hill, 1991. 401 p.
117. Tuunainen P. *Finnish Military Effectiveness in the Winter War 1939-1940*. London: Palgrave Macmillan, 2016. 266 p.
118. Van Dyke C. *The Soviet Invasion of Finland, 1939-40*. London-Portland: Routledge, 1997. 245 p.
119. Warner O. *Marshal Mannerheim and the Finns*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1967. 232 p.

120. Wuorinen J. H. Finland and World War 1939-1944. New York: The Ronald Press Company, 1948. 228 p.

Автореферати, дисертаційні роботи

121. Авилкин А.М. Советско-финляндская война 1939-1940 гг. в отечественной историографии: Автореф. дисс. канд. ист. наук. М., 2010. 24 с.

122. Бакулин О.А. Советско-финляндские отношения: 1938-1948 гг.: Автореф. дисс. канд. ист. наук. М., 2003. 29 с.

123. Безуглов С.А. Опыт боевых действий частей и соединений ВВС Красной Армии в Советско-финляндской войне: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Монино, 2009. 35 с.

124. Веригин С.Г. Карелия в годы Второй мировой войны: политические и социально-экономические процессы (1939-1945 гг.): Автореф. дисс. д-ра. ист. наук. М., 2012. 59 с.

125. Гагин В.В. История участия советских ВВС в локальных войнах и вооруженных конфликтах в 1936-1940 гг.: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Воронеж, 2007. 28 с.

126. Жуков С. А. Организация материального снабжения Красной армии накануне и в ходе Советско-финляндской войны 1939-1940 гг.: исторический опыт: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Санкт-Петербург, 2009. 30 с.

127. Золотарев В.В. Влияние советско-финляндской войны на строительство Вооруженных Сил СССР и развитие военного искусства : Автореф. дисс. канд. ист. наук. – М., 1993. 32 с.

128. Иванов В.О. Політика СРСР щодо Фінляндії у 1939–1944 рр.: історіографія: Дис. канд. іст. наук. К., 2017. 252 с.

129. Комар (Невинна) Г. Я. Німецько-фінські відносини в 1933-1939 рр.: Дис. канд. іст. наук. Чернівці, 2005. 191 с.

130. Куйтунен В.В. Пограничные войска СССР в советско-финляндской войне, ноябрь 1939–март 1940 гг: Автореф. дисс. канд. ист. наук. М. , 2002. 33 с.

131. Лазарев А.В. Советско-финляндская война 1939–1940 гг. и средства массовой информации Ленинграда: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Санкт-Петербург, 2003. 31 с.
132. Петров П.В. Краснознамённый Балтийский Флот в советско-финляндской войне 1939-1940 гг.: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Санкт-Петербург, 2000. 35 с.
133. Сафронов Б.В. Политика западных держав в период советско-финляндской войны, 1939-1940 гг.: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Ярославль, 2000. 29 с.
134. Федотова Ж. Ю. Политическое и военное противостояние СССР и Финляндии в 1939-1941 годах : Автореф. дисс. канд. ист. наук. М., 2009. 23 с.
135. Чугунов М. В. Советско-финские отношения 1917-1947: политический и социальный аспекты: Автореф. дисс. канд. ист. наук. Иваново, 2014. 27 с.
136. Шитько В.В. Войска ОГПУ-НКВД в локальных войнах и конфликтах: 1922 – июнь 1941 гг.: Автореф. дисс. канд. ист. наук. М., 2007. 24 с.

Електронна бібліотека

137. Підлуцький О. Міфи ганебної війни. 70 років тому Радянський Союз напав на Фінляндію. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/SOCIETY/mifi_ganebnoyi_viyni_70_rokiv_tomu_radyanskiy_soyuz_napav_na_finlyandiyu.html.
138. Жежера В. За три місяці у Фінляндії загинуло більше, ніж в Афганістані за 10 років. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/history/_za-tri-misyaci-u-finlyandiyi-zaginulo-bilshe-nizh-v-afganistani-za-10-rokiv/470727.
139. Градовський П. Ганьба на землі Суомі // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 45. – С. 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ganba-na-zemli-suomi/>.
140. Даценко В. Про «незнамениту» війну (до 75-річчя радянсько-фінської війни). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://persha.kr.ua/news/32019-pro-tu-vijnu-neznamenitu-do-75-richchya-radyansko-finskoyi-vijni.html>.

141. Кашницкий С. Холодная война 39-го: бойцам запомнились бардак на фронте и лютый мороз // Аргументы и факты в Украине. – 2009. – № 48, ноябрь-декабрь. – С. 38. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aif.ru/society/history/14921>.

142. Кривенко Ю. Зимова війна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nastupna.com/history/finland-war>.

143. Макаренко А. 71 рік Зимовій війні. Як у карельських снігах загинула елітна українська дивізія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/11/30/6773/>.

144. Нікітенко К. У чому сила, брате? 75 років тому розпочалася радянсько-фінська війна // Дзеркало тижня: інформаційно-аналітичний тижневик. – Київ, 2014. – 29 листопада - 5 грудня (№ 45). – С. 15. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://dt.ua/history/u-chomu-sila-brate-75-rokiv-tomu-rozpochalasya-radyansko-finska-viyna-.html>.

145. Семиженко А. Каменєва О. «Фіни теж були розділені. Все змінилось, щойно на нас напала Росія». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/fini-tezh-buli-rozdileni-vse-zminilos-schojno-na-nas-napala-rosiya/531134>.

146. Шурхало Д. Український фактор у Радянсько-фінській війні 1939-1940 років. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28180903.html>.

147. Як Советський Союз 70 років тому «визволяв» Фінляндію. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/25368>.

148. Гриневич В. Голодне дежа вю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/55297>.